

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA SALARÜDDEVLE OLAYI

Arş.Gör.Sadık SARISAMAN*

Salarüddeve Kaçar Hanedanı'ndan Mehmet Ali Şah'ın kardeşi olup İran İnkılâbı'nda meşrutiyetçilere karşı Mehmet Ali Şah'ın yanında yer almıştı. 1911 senesinde meşrutiyetçilerle savaşmış, Tahran kapılarında mağlûb olunca devrik şah ile beraber Rusya'ya kaçmak zorunda kalmıştı¹.

Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı sıralarda Almanya'da bulunan Salarüddeve'yi kendi taraflarına çeken Almanlar onu Rusya aleyhine kullanmak amacıyla silâhlendirerek İran'a sevkettiler.

3 Ekim 1914 tarihli İkdâm Gazetesi bu konuda şunları yazar: "Almanya'da bulunan Salarüddeve birçok esliha ve mühimmât tedarik ettikten sonra İran'ın Kasr-ı Şirin mevkiine muvâsalat eylemiştir. Salarüddeve bu defa İran aleyhinde fenalık etmek fikrinde değildir. Kendisini defaâtle aldatan Ruslar aleyhinde müşkilât çıkarmak istediği temin edilmektedir."²

Gazetelerde Salarüddeve'nin Bahtiyari reislerinden Emir Müfehhem ile anlaştığı, neşrettiği beyânnâmeler ile kabail ve aşairin tamamını Ruslardan öc almaya ve İran'ı yabancıların zulmünden kurtarmaya davet ettiği haberleri de yer almaktadır³.

Bu arada Karadeniz olayını takip eden günlerde Osmanlı Devleti de Salarüddeve ile ilgilenmeye başladı. Dahiliye Nezâreti 31 Ekim 1914 tarihli telgrafında İran şehzadelerinden Salarüddeve'nin vücudundan icra edeceğimiz harekât ve teşebbüsâttan bir yarar sağlanıp sağlanamayacağını IV.Ordu Kumandanı Cavit Paşa'dan soruyordu.

Cavit Paşa verdiği cevapta Salarüddeve'nin itimad edilecek bir kişi olmayıp Rusların İran'daki temsilcilerinden olduğunu, 1911 olayında

---

* Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü
1 Mehmet Kenan, Büyük Harpte İran Cephesi, C.I, İstanbul-1928, s.40.
2 İkdâm, 20 Eylül 1330/3 Ekim 1914, Numro:6328.
3 Tanin, 17 Teşrin-i evvel 1330/30 Ekim 1914, Numro: 9022.

meşrutiyetçilere karşı savaştığını belirterek, Tahran Sefareti'nden de hakkında ayrıntılı bilgi istenilmesini yazıyordu. Cavit Paşa'ya göre Salarüddeve'den istifade etmeye kalkmak Türkiye ile ilişkiye giren İranlılar'ın kaybedilmesi manasına gelmektedir. Eğer Salarüddeve bizden hizmet talep etmiş ise mutlaka teminât-ı lâzıme istihsal edilerek görev verilmelidir⁴.

Bu sırada kâh Salarüddeve'nin kâh Zillüssaltana'nın oğlu olduğunu söyleyerek hüviyetini saklayan birisi de Süleymaniye Mutasarrıfı nezdinde misafir olarak bulunuyordu.

İran'ın aleyhimizde harekete geçmesi durumunda Salarüddeve'den istifade düşünülüyordu⁵. Salarüddeve meselesini kurcalamakta olduğumuzu anlayan İran yetkilileri hükümetlerini uyararak endişelerini dile getirdiler. Kirmanşah'dan İran Dışişleri Bakanlığı'na gönderilen 252 sayılı telgrafta, Beş gündür Yahyaeddin ve Yüzbaşı Baha Beyler'in Bağdat'tan Kirmanşah'a gelerek Salarüddeve'nin aşiret reisleriyle beraber Kirmanşah'a gelmesine izin verilmesini istedikleri belirtiliyordu⁶.

Bu arada Irak ve Havalisi Umum Kumandanı Süleyman Askeri Bey, Başkumandanlık Vekâleti'ne göndermiş olduğu 6 Şubat 1915 tarihli telgrafında İran aşair ve hürriyetperverlerini kendisine cezbettiğini, bu durumda Bağdat'a gönderilmek istenilen Salarüddeve'nin bir fayda temin etmeyeceğini belirterek Bağdat'a uğramaksızın bulunduğu yerden Dizdor'a dönmesini ve orada talimata beklemesini istemiştir⁷.

Rauf Bey'in güney İran'da faaliyette bulunduğu sırada Almanlar'ın Kirmanşah Konsolosu Schunemann Kirmanşah Valisi Emir Müfehhem'e ve umum ahaliye Salarüddeve'nin Rauf Bey'in yanında

---

4 M.Kenan, C.I, s.75.

5 ATASE, Arşivi; K:248, D:149/1032, F:1-3.

6 Müverrihüddeve Sepehr, İran Der Ceng-i Bozork, Tahran-1966, s.96.

7 ATASE Arşivi, K:553, D:2150, F:6.

olarak Kirmanşah üzerine yürümekte olduğu yalanını yaydı⁸. Tabî ki bu şayia İran'da hakkımızda olumsuz bir hava yarattı Bu durum karşısında Enver Paşa Rauf Bey'e gönderdiği 9 Mayıs 1915 tarihli telgrafda "Salarüddeve ile kat'iyen münasebette olmadığımızı Emir Müfehhem'e temin ve kendisine mesârif-i seferiyye için münasip miktar para veriniz."⁹ diyordu.

Almanlar bu iddiayı o kadar ileriye götürdüler ki Rauf Bey'in "Eğer Kirmanşah'a gelmiş olsaydım nankörlüklerine lâyük bir surette şehri cezalandıracak ve şimdi de başlarına Salarüddeve'yi musallat etmiş olacaktım"¹⁰ dediğini dahi ileri sürdüler.

İranlılar'ın Rauf Bey Heyeti'ne karşı olumsuz tavırlarından hoşlanmayan Enver Paşa Salarüddeve'yi İran'a karşı bir tehdit unsuru olarak kullanarak Tahran Sefiri'ne gönderdiği 17 Mayıs tarihli telgrafında "Biz Salarüddeve'yi İran Hükümeti'ne müşkilât çıkarmamak için Konya'da alıkoyduk. İcab ederse serbest bırakırız." diyordu¹¹.

Oysa daha sonraları Rauf Bey de Güney İran'da zorlanınca Salarüddeve'den istifadeyi düşündü. O Enver Paşa'ya yazdığı 29 Haziran 1915 tarihli telgrafında heyet-i seferiyesi ile ilgili olarak İran Hükümeti'nin ifsâdâtını ve Tahran sefirimizin de bu hükümet nezdinde hiçbir tesir göstermemesini gerekçe göstererek şöyle der: "Tahran Hükümeti'ne karşı elimizde yegâne tehdit Salarüddeve'dir. Umum İran-ı cenubînin hududumuz civarında ve İran dahilindeki Sünnî ve Şîî Kürt aşairi Salarüddeve namına bir mutâvaat-ı matlûbe ile merbuttur. Buraya vaktiyle kuvvet yetiştirmek mümkün görülmediği takdirde İran Hükümeti'nin bütün tertibât-ı tecavüzkârânesini zîr ü zeber etmek ve bu aşâiri kâmilen aleyhine

8 ATASE Arşivi, K:7, D:42/37-A, F: 20-3.

9 ATASE Arşivi, K:200, D:479/839, F:1.

10 ATASE Arşivi, K:195, D:814/824, F:9-2.

11 ATASE Arşivi, K:7, D:42/37-A, F:26-2.

sevk-i tahrik eylemek üzere Salarüddevle'nin bir an evvel buraya izâmı lüzum-ı kat'îsi."¹²

Enver Paşa bu isteği şimdilik kaydıyla yerinde bulmamış ve reddetmiştir. Yolda olan Türk efradının muvasalatına kadar Hanikin'deki hudud taburlarından kendisine takviye gönderileceğini bildirdi¹³. Bu arada Salarüddevle Osmanlı sınırına gelerek Azerbaycan'ı ayaklandırmak maksadıyla yetkililerle temasa geçmeye çalışmıştır¹⁴.

XIII.Kolordu'nun İran içlerinde ilerleyerek Hemedan'a kadar geldiği sıralarda Salarüddevle'nin adı yeniden duyulmaya başlandı. Rus ve İngiliz sefirleri Şah'a, Salarüddevle'nin Osmanlı Ordusu ile beraber bulunduğunu ve Tahran'a ulaşıldığında Osmanlılar'ca İran tahtına geçirileceği yolunda açıklamalarda bulunarak Şah'ı Mazenderan'a beraberlerinde götürmeye ikna için Salarüddevle'yi bir tehdid unsuru olarak kullanmaya çalıştılar. Tahran Maslahatgüzârımız Nüzhet Bey, Ahmet Şah ile yaptığı görüşmede Türkiye'nin böyle bir niyeti olmadığı konusunda kendisine teminat vermek durumunda kaldı. Ancak Şah'ın İtilâf mümessillerinin isteğine uyarak Tahran'ı terketmesi durumunda bu ihtimalin de göz önünden uzak tutulmamasını ima etti. Şah bu tehdid üzerine Mazenderan'a gitmekten vazgeçti¹⁵.

Salarüddevle'nin Ekim 1916 sonlarında 200 kişilik kuvvetiyle Şiraz'a girmek isteyen Rus taraftarı Ferman Ferma'ya engel olduğu istihbar edildi. Asak isminde bir İngiliz miralayı ile birlikte gelen Ferman Ferma Bare'ye dönmek zorunda kalmıştır¹⁶.

Salarüddevle Olayı hakkında şu değerlendirmelerde bulunmak mümkündür:

---

12 ATASE Arşivi, K:195, D:250/285, F:3.

13 ATASE Arşivi, K:195, D:250/285, F:3-5.

14 ATASE Arşivi, K:281, D:2/1001, F10.

15 ATASE Arşivi, K:200, D:252/840, F:107.

16 ATASE Arşivi, K:195, D:254/842, F:60.

1- Önceden Rus taraftarı iken Birinci Dünya Savaşı'nın çıkışı ile birlikte Almanya'ya giden Salarüddevele savaşta İttifâk Devletleri'nin yanında yer alarak onlara hizmet etmek ve bu grubun savaştan galip çıkması durumunda İran tahtına geçmek, bu gerçekleşmezse önemli bir yer ve mevki kazanmak emelinde idi.

2- Ancak İran yönetiminin ustaca politikaları gerek Türkiye ve gerekse Almanya'yı mevcut yönetime açıkça cephe almaktan alıkoydu.

3- Türk yöneticilerinin öncelikle Salarüddevele'ye lekeli geçmişinden dolayı tam bir itimad besleyemedikleri ve sürekli kuşku ile yaklaşıtları anlaşılmaktadır. Ancak onun İran'a karşı bir tehdit unsuru olarak elde tutulmasına da dikkat edilmiştir.

4- Salarüddevele'nin Ruslar'a karşı beyânnâme neşretmek ve aşairle irtibata girmek dışında önemli bir faaliyeti olmamıştır.

